

DANINY I PODATKI

płacone przez górnictwo w Polsce

Podatki i daniny płacone przez górnictwo są zagadnieniem, które nie dość mocno i często poruszane jest w publicznej dyskusji na karwie komedii górnictwa, jego opłacalności i roli w gospodarce kraju. Celem autorów artykułu było wskazanie w sposób syntetyczny jakie liczne formy i jaki charakter prawny mają odprowadzane świadczenia do budżetu państwa. Artykuł przedstawia zobowiązania publiczno-prawne, ich udział w strukturze kosztów przedsiębiorcy górnictwa oraz wielkości odprowadzanych świadczeń do budżetu państwa przez branżę górnictwa. Autorzy dokonali usystematyzowania wszystkich rodzajów obciążeń finansowych działając na te związane bezpośrednio z górnictwem, na związane z opłatami środowiskowymi oraz na te które związane są z prowadzeniem działalności gospodarczej.

1. Ogólne uwagi w zakresie podatków i danin publicznych

Podatki to najstarszy fenomen społeczny [Kosikowski C., Ruśkowski E. 2006], znany od starożytności i kulturowany po dziś dzień. Dochody państwa zawsze pochodziły z dwóch źródeł: z domen, czyli majątku narodowego oraz z ciężarów nakładanych na poddanych. System podatków ewoluował na przestrzeni wieków. Jedno pozostaje natomiast niezmiennie, co trafnie oddaje poniższy cytat: „Prawa finansowego można nie kochać, ale trzeba je znać, w przeciwnym razie bardzo brutalnie poczujemy jego moc” [Kosikowski C., Ruśkowski E. 2006]. Podzielając stanowisko znawców tematu [Kosikowski C., Ruśkowski E. 2006] jako podatek, należy rozumieć świadczenie o charakterze ogólnym, nieodpłatnym, przymusowym, bezzwrotnym i pieniężnym, kierowanym jednostronnie przez państwo. Wszystkie te cechy podatku, pozwalają odróżnić go od innych świadczeń, które jak np. daniny publiczne dla wielu zajmujących się finansami oznaczają inną kategorię

niż podatek. Analizując cele jakie ma do spełnienia podatek, w pierwszej kolejności wymienia się funkcję fiskalną. Oznacza to, że podatek stanowi źródło tworzenia i zasilania budżetu państwa. Drugą ważną funkcją podatku jest redystrybucja środków. Państwo dokonuje rozdziału środków finansowych z budżetu państwa na pokrycie zadań społecznych, oświatowych, zdrowotnych. Ostatnią funkcją jaką pełni podatek jest stymulacja czyli oddziaływanie na strukturę gospodarki narodowej. Na tym tle definicja daniny publicznej wygląda podobnie i oznacza świadczenie powszechne, przymusowe, bezzwrotne, ustalone jednostronnie, pobierane na rzecz podmiotu prawa publicznego w celu realizacji zadań publicznych, praktycznie zawsze pieniężne. Jak zauważa komentator przepisów prawa w zakresie opłat i kar pieniężnych w środowisku, Wojciech Radecki [Radecki W. 2009] typowymi daninami publicznymi są podatki, opłaty i cła, regulowane przez prawo, określane niekiedy prawem daninowym. Opłata jest więc zaliczana do daniny publicznej i jest świadczeniem pieniężnym, powszechnym, przymusowym, bezzwrotnym, ustalonym w sposób jednostronny, pobieranym na rzecz Skarbu Państwa lub na rzecz gminy. Pobieranie opłaty na ogół związane jest z czynnością organu administracji państwowej lub gminnej w zakresie jego właściwości. Takim najbardziej trafnym przykładem daniny publicznej w formie opłaty są opłaty za korzystanie ze środowiska. Za-

sadniczo zdaniem wielu ekonomistów, można powiedzieć, że daniną publiczną jest każdy podatek i każda opłata. Różnice jakie istnieją między poszczególnymi świadczeniami zdaniem Radeckiego [Radecki W. 2009], należy szukać w ich ekwiwalentności. Oznacza to, że podatek nie ma cechy ekwiwalentności, a opłata albo ma taki charakter albo winna taki charakter mieć. Inne różnice jakie można obserwować między podatkiem a opłatą przedstawia tabela nr 1.

W doktrynie prawa finansowego dalej aktualny jest spór o charakter prawny daniny publicznej w odniesieniu do opłat środowiskowych. Nurty ekonomistów przychylają się, by te opłaty środowiskowe określać jako nierynkowe ceny zasobów i walorów środowiska, nie traktując ich jako podatki [Fiedor B. 2002]. Zamykając rozważania na temat daniny publicznej i podatku, należy dodać, że podatek jest pojęciem normatywnym określonym przepisami prawa w art. 6 Ordynacji podatkowej.

2. Ogólna struktura kosztów przedsiębiorstwa górnictwa

Przedstawiając ogólny system kosztów przedsiębiorstwa górnictwa, zestawiono podstawowe dane dla dwóch odkrywkowych zakładów górnictwa. Jeden z zakładów górnictwa produkuje 1,0 mln ton granitu rocznie, a drugi 0,3 mln ton bazaltu rocznie. Dokonując analizy poszczególnych pozycji kosztów

Tabela 1. Różnice między podatkiem a opłatą

PODATEK	OPŁATA
Podstawowe źródło przychodu budżetu państwa	Uboższe źródło przychodu budżetu państwa
Odprowadzanie podatku odbywa się wyłącznie przez budżet	Odprowadzanie opłat odbywa się przy udziale budżetu bądź funduszy z budżetem związanych, albo do odrębnych funduszy
Dochód z podatku ma charakter ogólny	Dochód z opłaty przeznaczony jest na konkretny cel działania
Świadczenie nie jest ekwiwalentne, nie otrzymuje się bezpośrednio żadnego świadczenia wzajemnego	Za opłatą jest lub może być ekwiwalent w postaci zapłaty za pewne usługi oraz dobra materialne lub prawne

[Opracowanie własne na podstawie (Radecki 2009)]

przedsiębiorstwa górniczego ustalono, że procentowy udział kosztów ponoszonych na rzecz Skarbu Państwa wynosi od 20 do 30% wszystkich kosztów. Stanowią o tym pozycje nr 6, 8, 13, 16, 18 i 19 tabeli nr 2. W kolumnie drugiej i trzeciej tabeli nr 2 przedstawiono procentowy udział poszczególnych kosztów dla dwóch odkrywkowych zakładów górniczych.

Oczywiście jest to tylko przykładowa struktura kosztów przedsiębiorstwa górniczego oraz przykładowy udział tych kosztów w strukturze wydatków. Pozwala to jednak na rozpoznanie samej struktury obciążeń finansowych przedsiębiorstwa górniczego oraz ciężaru poszczególnego kosztu w rozliczeniu całkowitym przedsiębiorstwa. W przypadku górnictwa podziemnego, a zwłaszcza rud miedzi, struktura kosztów jest poszerzona o podatek od miedzi i srebra obowiązujący od kwietnia 2012 r.

Tabela 2. Przykładowa struktura kosztów przy wydobyciu granitu i bazaltu

Lp	Struktura kosztów	1,0 mln ton produkcji	0,3 mln ton produkcji
		Granit	Bazalt
1	Części zamienne i pozostałe materiały	9,79%	5,18%
2	Paliwo, oleje i smary	8,73%	7,69%
3	Energia elektryczna	4,02%	4,91%
4	Usługi remontowe	5,90%	1,04%
5	Odkrywka	0,89%	0,00%
6	Oplata eksploatacyjna i fundusz likwidacji zakładu górniczego	7,00%	6,31%
7	Wiercenie i strzelanie	12,57%	8,33%
8	Rekultywacja	0,00%	0,00%
9	Zewnętrzny transport technologiczny	14,27%	13,11%
10	Usługa kruszenia	0,00%	0,00%
11	Pozostałe usługi (np. usługa transportowa)	2,82%	1,61%
12	Obsługa bocznicy	2,23%	0,36%
13	Odpady	0,09%	0,03%
14	Pozostałe koszty zmienne	1,18%	0,43%
Koszty zmienne		69,47%	49,21%
15	Amortyzacja środków trwałych	11,86%	19,99%
16	Wynagrodzenia, narzuty, ZFŚS	11,46%	17,01%
17	Dzierżawa gruntów	0,00%	1,91%
18	Podatek od nieruchomości	2,48%	4,42%
19	Pozostałe opłaty i podatki od gruntów	1,40%	1,99%
20	Szkolenia i BHP	0,58%	1,21%
21	Samochody osobowe	0,10%	0,06%
22	Usługi telekomunikacyjne	0,17%	0,27%
23	Ochrona mienia i sprzętanie	0,83%	1,25%
24	Ubezpieczenia	0,03%	0,04%
25	Zewnętrzne koszty jakości i ISO	0,45%	0,70%
26	Koszty nadzoru i doradztwa (np. pomiary elektryczne)	0,52%	0,79%
27	Materiały biurowe i komputery	0,05%	0,08%
28	Pozostałe koszty stałe	0,52%	1,06%
Koszty stałe		30,53%	50,79%
Koszty produkcji		100,00%	100,00%

[Opracowanie własne]

Tabela 3. Płatności publiczno-prawne uiszczane przez kopalnie węgla brunatnego [Holinka 2014]

Tytuł płatności [mln zł] / rok	2004	2005	2006	2008	2011	2012	2013
Ubezpieczenia społeczne, zdrowotne	305,4	297,4	277,4	257,3	409,5	445,5	385,8
FGŚP i FP	25,3	24,2	22,7	24,4	13,9	27,1	24,8
PFRON	11,6	11,9	11,8	12,2	13,4	13,3	12,2
Podatek dochodowy od osób fizycznych	101,3	103,7	113,5	121,4	124,0	136,4	138,5
Podatek dochodowy od osób prawnych	30,9	96,5	52,1	64,3	15,9	0,3	2,0
Podatek od towarów i usług VAT	344,6	386,1	355,6	340,3	104,9	133,6	137,9
Wpłata z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	23,1	0,8	3,4	20,9	1,9	0,0	0,0
Opłaty i kary na narodowy i wojewódzki FOŚiGW (w tym opłata eksploatacyjna na NFOŚiGW)	34,4	34,8	34,1	36,9	41,9	45,7	49,8
Podatki, opłaty i kary na rzecz gmin (w tym opłata eksploatacyjna na rzecz gmin) + akcyza	197,5	206,3	206,9	240,7	256,1	317,1	312,3
Razem [mln zł]	1 083,1	1 160,7	1 077,6	1 118,3	1 181,7	1 119,0	1 147,7
Wydobycie, [mln tony]	61,1	61,6	60,8	59,5	62,8	64,3	65,8
Wysokość opodatkowania 1 tony [zł/tona]	17,71	18,85	17,73	18,84	18,80	17,40	17,44

3. Struktura danin publicznych ponoszonych przez górnictwo węglowe w Polsce

Starając się ustalić rząd wielkości odprowadzanych danin publicznych do budżetu państwa na przykładzie górnictwa węglowego dokonano zestawienia w tabelach nr 3 i 4 wielkości odprowadzonych środków w latach od 2000 do 2013 roku.

Powyższe dane tabelaryczne pozwalają przedstawić strukturę górniczych danin publicznych ponoszonych przez górnictwo węglowe, w skład której wchodzi podatek i opłaty - rysunek 1. Wielkość corocznych opłat publiczno-prawnych odprowadzanych wyłącznie przez kopalnie węglowe wynosi około 10 mld zł, co świadczy o tym, że ta gałąź przemysłu jest ważnym składnikiem gospodarki narodowej. Kopalnie węgla kamiennego w okresie od 2000 do 2013 roku wpłaciły do budżetów państwa prawie 91 mld zł [Olszowski 2014].

Przeliczając płatności publiczno-prawne za 2011 rok dla górnictwa węglowego w Polsce otrzymujemy wartości danin przypadających na jedną tonę wydobycia węgla. Dla węgla kamiennego wielkość powyższa wynosi aż 120 zł/tonę, a w przypadku węgla brunatnego 19 zł/tonę wydobycia węgla [Kasztelwicz 2014]. Wartości powyższe stanowią od 25 do około 40 % kosztów wydobycia węgla.

Tabela 4. Płatności publiczno-prawne uiszczane przez górnictwo węgla kamiennego [Olszowski 2014]

Tytuł płatności [mln zł] / rok	2000	2002	2004	2006	2008	2011	2013
Ubezpieczenia społeczne, zdrowotne	1 362,5	1 794,5	2 850,8	2 687,0	2 619,8	3 058,9	3 372,8
FGŚP i FP	82,9	109,3	161,5	159,7	179,4	209,8	228,6
PFRON	7,4	14,9	76,3	80,1	91,5	103,3	107,9
Podatek dochodowy od osób fizycznych	754,9	705,5	643,0	673,0	796,1	816,9	872,3
Podatek dochodowy od osób prawnych	0,0	45,2	432,8	157,6	252,9	760,7	142,3
Podatek od towarów i usług VAT + akcyza	1 109,0	1 663,2	2 506,7	2 025,7	2 607,2	3 272,9	2 023,7
Wpłata z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	0,0	0,0	381,1	137,0	141,7	466,6	310,3
Oplaty i kary na Narodowy i wojewódzki FOŚiGW (w tym opłata eksploatacyjna na NFOŚiGW)	81,1	113,1	93,6	112,2	104,2	105,3	84,1
Podatki, opłaty i kary na rzecz gmin (w tym opłata eksploatacyjna na rzecz gmin)	224,8	220,0	242,9	244,6	280,8	285,3	279,6
Razem [mln zł]	3 622,6	4 665,7	7 188,7	6 256,9	7 073,8	9 079,8	7 421,6
Wydobycia [mln ton]	102,2	102,1	99,2	94,3	83,4	75,4	74,9
Wysokość opodatkowania 1 tony [zł/tona]	35,45	45,71	72,49	66,37	84,82	120,46	99,11

4. Charakter poszczególnych podatków i opłat

Daniny publiczne można klasyfikować z zachowaniem różnego kryterium podziału. Dla praktycznego uporządkowania zaproponowano trzy grupy podatków i opłat:

- podatki i opłaty typowo geologiczno-górnictwa,
- podatki i opłaty za korzystanie ze środowiska,
- podatki i opłaty związane z pracownikami i prowadzoną działalnością.

Do pierwszej grupy danin zaliczamy opłatę za poszukiwanie i rozpoznanie złóż kopaliny, opłatę za udostępnianie informacji geologicznej, opłatę za użytkowanie górnicze, opłatę eksploatacyjną, podatek od niektórych kopaliny i fundusz likwidacji zakładu górniczego. Daniny te są ściśle związane z działalnością górniczą i nie znajdziemy tego typu świadczeń w innych branżach przemysłu. Za wyjątkiem podatku od niektórych kopaliny, podstawą tych świadczeń jest ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze.

Oplaty za koncesję na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopaliny (...)

Zgodnie z art. 133 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawa geologicznego i górniczego, przedsiębiorca, który uzyskał koncesję na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopaliny oraz na poszukiwanie lub rozpoznawanie kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla, wnosi opłatę ustaloną w koncesji jako iloczyn stawki opłaty oraz wyrażonej w kilometrach kwadratowych powierzchni terenu objętego koncesją. Stawka opłaty za działalność w zakresie poszukiwania złóż kopaliny za kilometr kwadratowy w 2014 roku wynosi dla:

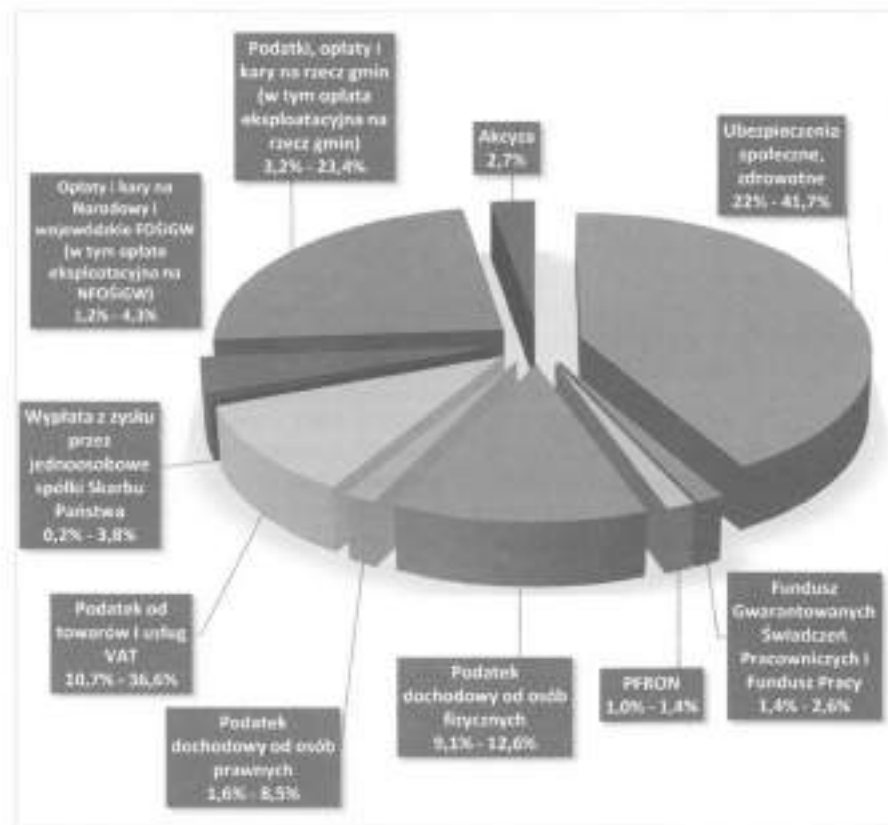
- 1) węgla kamiennego i rud uranu - 529,05 zł,
- 2) węgla brunatnego - 211,62 zł,
- 3) pozostałych kopaliny, których złoża są objęte własnością górniczą - 105,81 zł.

Opłata ma charakter jednorazowy i jest wnoszona w terminie 14 dni od dnia, w którym koncesja stała się ostateczna.

Oplata za udostępnianie informacji geologicznej

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, Skarbowi Państwa przysługuje prawo do informacji geologicznej, nawet jeżeli kto inny ponosił koszty wykonania prac. Skarb Państwa ma prawo rozporządzać prawem do informacji geologicznej z zachowaniem odpowiednich wyłączeń zawartych w ustawie. Co do zasady, korzystanie z informacji geologicznej zgodnie z art. 100 ustawy Prawo geologiczne i górnicze, odbywa się nieodpłatnie. Jednak ustawodawca zastrzegł sobie prawo, że korzystanie z informacji geologicznej, do której prawa przysługują Skarbowi Państwa, w celu wykonywania działalności w zakresie:

- 1) wydobywania kopaliny ze złóż,
- 2) podziemnego bezbiornikowego ma-

Rysunek 1. Przykładowa struktura danin publicznych dla górnictwa węgla kamiennego i brunatnego [Opracowanie własne]

gazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów oraz podziemnego składowania dwutlenku węgla.

- 3) w jakim wymagane jest pozwolenie wodnoprawne następuje, w drodze umowy, za wynagrodzeniem. Wpływy z tytułu rozporządzania prawem do informacji geologicznej należącej do Skarbu Państwa stanowią dochód budżetu państwa.

Podstawę określenia wynagrodzenia za korzystanie z informacji geologicznej stanowi wycena określająca koszty projektowania, wykonywania i dokumentowania prac geologicznych, sfinansowana przez podmiot ubiegający się o korzystanie z tej informacji.

Oплата za użytkowanie górnicze

Zgodnie z art. 12. ust. 1. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, Skarb Państwa, z wyłączeniem innych osób, może korzystać z przedmiotu własności górniczej albo rozporządzać swoim prawem wyłącznie przez ustanowienie użytkowania górniczego. Uprawnienia Skarbu Państwa w zakresie wynikającym z własności górniczej w odniesieniu do działalności koncesyjnej wykonuje właściwy organ koncesyjny, a odpowiednio w odniesieniu do działalności określonej w art. 2 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze – zarząd województwa. Samo ustanowienie użytkowania górniczego następuje w drodze umowy zawartej na piśmie pod rygorem nieważności, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 50 lat. W umowie użytkowania górniczego, określa się wynagrodzenie z tytułu ustanowienia użytkowania górniczego i sposób jego zapłaty. Wynagrodzenie z tytułu ustanowienia użytkowania górniczego stanowi dochód budżetu państwa.

Oплата eksploatacyjna

Zgodnie z artykułem 134 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, przedsiębiorca, który uzyskał koncesję na wydobywanie kopalin ze złóż, wnosi opłatę eksploatacyjną ustaloną jako iloczyn jej stawki oraz ilości kopaliny wydobytej, ze złoża bilansowego i pozabilansowego, w okresie rozliczeniowym. Stawki opłat eksploatacyjnych dla poszczególnych rodzajów kopalin określa załącznik do ustawy. Stawka opłat eksploatacyjnych dla kopalin towarzyszących i kopaliny współwystępującej przy wydobyciu ze złóż węglowodorów wynosi 50 %. Okresem rozliczeniowym z tytułu opłaty eksploatacyjnej jest półrocze liczone od dnia 1 stycznia do dnia 30

czerwca i od dnia 1 lipca do 31 grudnia. Przedsiębiorca, samodzielnie jest zobowiązany do naliczenia wysokości opłaty eksploatacyjnej oraz do wniesienia jej w wysokości 40 % na rachunek Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz 60 % na rachunek gminnego funduszu.

Podatek od wydobycia niektórych kopalin

Podstawą prawną dla tego świadczenia jest ustawa z dnia 3 marca 2012 r. o podatku od wydobycia niektórych kopalin (Dz. U. z 2012 poz. 362). Przedmiotem opodatkowania jest masa wydobytej miedzi oraz srebra zawarta w koncentracie albo w samej rudzie jeżeli podatnik nie przetwarza jej w koncentrat. Stawkę podatku ustala się odrębnie dla miedzi i odrębnie dla srebra. Dla miedzi obliczana jest ona w zależności od ceny miedzi w sposób następujący:

- a) jeżeli średnia cena za tonę miedzi nie przekracza 15.000 zł za tonę to stawkę oblicza się wg wzoru $(\text{średnia cena miedzi} - 12.000 \text{ zł}) \times 0,44$ - ale stawka podatku nie może być niższa niż 0,5% średniej ceny miedzi;
- b) jeżeli średnia cena miedzi przekracza 15.000 zł za tonę to stawkę podatku oblicza się wg wzoru: $(0,033 \times \text{średnia cena miedzi}) + (0,001 \times \text{średnia cena miedzi})^2$ - ale stawka podatku nie może być wyższa niż 16.000 zł/tonę.

Przedsiębiorca sam ustala na podstawie powyższego wzoru wysokość podatku i sam składa deklarację podatkową w miesięcznym okresie rozliczeniowym. Organami podatkowymi jest Naczelnik Urzędu Celnego w Legnicy oraz Dyrektor Izby Celnej we Wrocławiu w odniesieniu do podziemnych zakładów KGHM Polska Miedź S.A. Przedsiębiorca jest zobowiązany do pomiaru rudy miedzi i wyprodukowanego koncentratu, wykorzystując do tych pomiarów zalegalizowane przyrządy pomiarowe. Analogiczna sytuacja przedstawia się w przypadku srebra. Według analityków z Instytutu Sobieskiego w roku 2013 do budżetu państwa z tytułu tego tylko „podatku miedzianego” wpłynęło około 2 miliardy złotych.

Fundusz likwidacji zakładu górniczego

Przedsiębiorca, który uzyskał koncesję zgodnie z artykułem 128 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze ma obowiązek utworzyć fundusz likwidacji zakładu górniczego. Pod rządami nowej ustawy może

utworzyć jeden fundusz i gromadzić środki na jednym rachunku bankowym dla wszystkich swoich zakładów górniczych. Środki funduszu mogą stanowić bony skarbowe lub obligacje emitowane lub gwarantowane przez Skarb Państwa. W zależności od stosowanej metody wydobycia, opłata kształtuje się w odpowiedni sposób. W przypadku eksploatacji odkrywkowej, fundusz stanowi nie mniej niż 10% należnej opłaty eksploatacyjnej. Jeżeli wydobywanie kopaliny następuje z wykorzystaniem robót podziemnych lub przy pomocy otworów wiertniczych, to fundusz będą stanowią środki o równoważności nie mniej niż 3% odpisów amortyzacyjnych od środków trwałych ustalonych stosownie od przepisów o podatku dochodowym. Środki gromadzone na tym rachunku mogą być uruchomione na ukierunkowane działania tylko w zakresie likwidacji a w tym również rekultywacji zakładu górniczego, po uprzednim uzyskaniu decyzji dyrektora okręgowego urzędu górniczego, zatwierdzającej stosowny plan ruchu.

Do drugiej grupy podatków i opłat należą opłaty za korzystanie ze środowiska. Nie są to świadczenia związane tylko z działalnością górniczą. Z uwagi na charakter działalności górniczej stanowią one jednak ważny element przychodu dla budżetów gminnych, wojewódzkich i budżetu państwa.

Oplaty za korzystanie ze środowiska

Zgodnie z art. 273 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska opłata za korzystanie ze środowiska ponoszona jest w przypadku:

- wprowadzania gazów lub pyłów do powietrza,
- wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi,
- poboru wód,
- składowania odpadów.

Od 2001 r. ustawodawca dokonał ujednolicenia systemu kar i opłat i w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska wprowadził instytucję opłat za korzystanie ze środowiska. W tytule V ustawy „Środki finansowo-prawne” stworzono system, który obejmował dotychczasowe regulacje wynikające z Prawa wodnego, ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska ustawy o odpadach. Jedynie z systemu tych opłat wyłamała się ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w której odrębnie reguluje się sprawy opłat za usuwanie drzew i krzewów. Należy wiedzieć, że podmiotem ponoszącym opłaty są tylko podmioty korzystające

ze środowiska. Podmiot korzystający ze środowiska jest pojęciem normatywnym i znajduje zdefiniowanie w art. 3 pkt 20 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Będzie nim każdy przedsiębiorca w rozumieniu art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. Wpływy z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie i gminne fundusze. Opłaty za korzystanie ze środowiska dokonuje się w ostatni dzień, w którym zgodnie z przepisami prawa podatkowego wpłata powinna nastąpić. Zasada w opłatach za korzystanie ze środowiska jest ustalenie jej wysokości samodzielnie przez przedsiębiorcę. Po ustaleniu wysokości opłaty, przedsiębiorca wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego.

Podatki i opłaty związane z pracownikami i prowadzoną działalnością

Do trzeciej grupy danin publicznych należą świadczenia związane z pracownikami i obciążenia wynikające z prowadzenia działalności [Kaszelewicz, Zajęczkowski 2010]. Ta grupa danin publicznych jest najbardziej zróżnicowana i jednocześnie stanowi największy udział ponoszonych obciążeń.

Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne

Fundusz został utworzony ustawą z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych i jest państwowym funduszem celowym. Środki gromadzone na tym funduszu stanowią składki zaliczane jako przychód funduszu. Wysokość składek uzależniona jest od wynagrodzenia. W ramach funduszu wyodrębnione są inne fundusze tj.: fundusz emerytalny, rentowy, chorobowy, wypadkowy i rezerwowy. Analizując procentowy udział tego funduszu do świadczeń ponoszonych przez przedsiębiorstwo górnicze należy stwierdzić, że jest to jedna z ważniejszych pozycji mogąca stanowić nawet 37% wszystkich płatności dokonywanych przez firmę górnica.

Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych

Fundusz ten również stanowi państwowy fundusz celowy, utworzony na podstawie ustawy z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy. Przychodami funduszu są składki opłacane przez pracodawcę (przedsiębiorcę górnica) w zależności od wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpie-

czenie emerytalne i rentowe. Dysponentem środków finansowych jest minister właściwy ds. pracy.

Fundusz Pracy

Fundusz posiada status państwowego funduszu celowego i jest powołany na podstawie ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Przychodami funduszu są obowiązkowe składki płacone przez pracodawców za swoich pracowników, stypendystów i otrzymujących świadczenia. Dysponentem jest Minister właściwy ds. pracy, który przekazuje środki do samorządów województw i powiatów w celu łagodzenia skutków bezrobocia oraz finansowania programów na rzecz promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej. Podział środków następuje odpowiednio – 30% dla samorządu wojewódzkiego i 70% dla samorządu powiatu.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Podstawą prawną powołania tego państwowego funduszu celowego jest ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych. Przychodami funduszu są składki opłacane przez pracodawców. Wysokość tych składek zależy od ilości osób zatrudnionych w zakładzie do ilości osób zatrudnionych z określonym stopniem niepełnosprawności oraz od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim kwartale.

Podatek dochodowy od osób fizycznych

Podatek dochodowy od osób fizycznych dotyczy dochodu osiągniętego przez pracowników zatrudnionych u przedsiębiorcy górnica. Jego wielkość określa ustawa z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku od osób fizycznych. Płatnik jest zobowiązany dla każdego pracownika obliczyć i pobrać zaliczkę na podatek w ciągu roku. Zaliczki te są wpłacane na rachunek Urzędu Skarbowego do 20 dnia każdego miesiąca, za miesiąc poprzedni.

Podatek dochodowy od osób prawnych

Podatek ten należy do tzw. podatków dochodowych, które obciążają dodatnie efekty działalności gospodarczej (zysk, dochód). Podatek ten uregulowany jest ustawą z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych. Zgodnie z art. 1 podatnikami podatku są osoby prawne, spółki kapitałowe w organizacji i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej; spółki cywilnej, spółki jawnej, spółki partnerskiej,

spółki komandytowej i spółki komandytowo-akcyjnej. Podatnikiem może być też grupa kapitałowa. Przedmiotem opodatkowania jest dochód, rozumiany jako osiągnięcie nadwyżki przychodów nad kosztami ich uzyskania. Zaliczki miesięczne na ten podatek wpłacane są na rachunek Urzędu Skarbowego do 20 dnia każdego miesiąca, za miesiąc poprzedni. Udział tego rodzaju podatku w płatnościach publicznych może stanowić od 5 do 8% wszystkich płatności.

Podatek od towarów i usług VAT

Podatek od towarów i usług jest regulowany ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług. Podatnikami VAT są generalnie podmioty wykonujące samodzielnie działalność gospodarczą bez względu na cel i rezultat takiej działalności. Podatek naliczany jest jako cena netto razy stawka podatku, co oznacza np. cena jednej tony produktu finalnego (węgiel) lub kopaliny towarzyszącej razy stawka. Deklaracje dla podatku od towarów i usług składa się we właściwym urzędzie skarbowym za okres miesięczny w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, za który składana jest ta deklaracja.

Wpłata z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa

Podatek dochodowy, obciążający przedsiębiorstwa państwowe i jednoosobowe spółki Skarbu Państwa. Pobranie podatku odbywa się na podstawie ustawy z dnia 1 grudnia 1995 r. o wypłatach z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa. Wypłaty z zysku dokonywane są zaliczkowo w okresach miesięcznych lub kwartalnych i stanowią bezpośrednie wpływy do budżetu państwa.

Inne podatki i obciążenia wynikające z prowadzonej działalności

Do tej grupy podatków będą należeć podatki od nieruchomości, podatki od gruntów rolnych i leśnych oraz podatek od środków transportu.

Podatek od nieruchomości

Jest to jeden z najistotniejszych dla budżetów gmin podatek. Zasady i wysokość jego opłat reguluje ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych. Przedmiotem opodatkowania jest zgodnie z art. 2 tej ustawy budynek, budowla i grunty. Podstawę opodatkowania dla budynku stanowi powierzchnia użytkowa określana w metrach kwadratowych. Podstawę opodatkowania dla gruntów stanowi powierzchnia tych gruntów wpisana do ewidencji gruntów. Ustawa określa tzw. stawki maksymalne.

Rada Gminy w przyjętej uchwale może uchwalić stawki mniejsze jakie będą obowiązywać w danym roku. Podatek od nieruchomości placony jest do 15 dnia każdego miesiąca.

Podatek od środków transportu

Podatek od środków transportu jest regulowany ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych i dotyczy środków transportów o masie przekraczającej 3,5 tony. Podatek ten zasilą budżety gmin, z przeznaczeniem na utrzymanie sieci dróg gminnych. Wysokość stawek od środków transportu określa rada gminy. Podatnicy tego podatku samodzielnie obliczają i dokonują opłaty na rachunek gminy. Uiszczenie podatku odbywa się do dnia 15 lutego i do dnia 15 września.

Oplata roczna i należność za wyłączenie gruntów rolnych lub leśnych z produkcji

Dla określenia świadczeń jakie wpływają do budżetu państwa z tytułu działalności górniczej, konieczne jest również wskazanie opłat i tzw. należności z tytułu wyłączenia z produkcji rolnej lub leśnej. W przypadku zajęcia takich gruntów pod działalność górniczą konieczne jest uzyskanie zgody na wyłączenie. Kwestie te reguluje ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Wielkość opłat zależy od powierzchni wyłączenia, od klasy zajętego gruntu lub typu siedliskowego lasu. Opłaty roczne uiszcza się jednorazowo do 30 czerwca każdego roku.

5. Podsumowanie i wnioski

Działalność górnicza w Polsce z uwagi na swój rozmiar i siłę oddziaływania na otoczenie zarówno środowiskowe, społeczne jak i gospodarcze jest ważną gałęzią przemysłu kreującą rozwój gospodarczy państwa. Natomiast postrzeżenie górnictwa tylko jako działalności wymagającej stałego dotowania państwa, bez wskazania przychodów jakie rodzi dla Skarbu Państwa czy samorządów lokalnych jest krzywdzące. Niniejszy artykuł miał na celu przybliżyć zagadnienia związane z podatkami i daninami publicznymi placonymi przez górnictwo. Mając tą wiedzę, jest nadzieja, że podejmujące decyzje będą definiować warunki ekonomiczne dogodne dla rozwoju polskiego górnictwa w najbliższych latach.

Wnioski

1. Przedsiębiorcy górniczy są adresatem ponad 30 różnych podatków i danin publicznych stanowiących dochody budżetu państwa, jak rów-

nież budżetów jednostek samorządów terytorialnych na terenach, których prowadzą swoją działalność.

2. Wśród opłat publiczno-prawnych stanowiących dochód jednostek budżetu państwa zaliczyć należy podatek od towarów i usług (VAT), podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych, wypłaty z zysku (lub w przypadku prywatyzacji kopalni – dywidendy dla właścicieli), składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, składki na FGŚP, FP i PFRON, opłaty za korzystanie ze środowiska i część opłaty eksploatacyjnej.
3. Do budżetów jednostek samorządowych trafiają podatki od nieruchomości, od środków transportowych, podatek dochodowy od osób prawnych i fizycznych, należności i opłaty roczne za wyłączenie gruntów rolnych lub leśnych z produkcji rolnej bądź leśnej i opłata eksploatacyjna.
4. Corocznie z tytułu płatności publiczno-prawnych do sektora publicznego trafia około 10,0 miliardów złotych środków finansowych. Wśród nich największy udział stanowi podatek VAT, składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne oraz podatki i opłaty zasilające budżety jednostek samorządów terytorialnych.
5. W związku z ponoszonymi świadczeniami do budżetu państwa, należałoby rozpocząć dyskusję, ile z kierowanych środków winno być redystrybuowane powrotnie do branży górniczej jako tej, która je wytworzyła.
6. W niektórych świadczonych obciążeniach publiczno-prawnych dochodzi do tzw. „podwójnego opodatkowania” np. opłata eksploatacyjna i podatek od miedzi i srebra.
7. Wysokość ponoszonych obciążeń publiczno-prawnych jest barometrem nie tylko kondycji branży górniczej, ale i kondycji gospodarczej państwa, która działa jak naczynia połączone z innymi sektorami gospodarczymi.
8. Wielkość corocznych opłat publiczno-prawnych odprowadzanych wyłącznie przez kopalnie węglowe wynosi około 10 mld zł, co świadczy o tym, że ta gałąź przemysłu jest ważnym składnikiem gospodarki narodowej. Kopalnie węgla kamiennego w okresie od 2000 do 2013 roku wpłaciły do budżetów państwa prawie 91 mld zł.
9. Przeliczając płatności publiczno-prawne na przykład za 2011 rok dla górnictwa węglowego w Polsce otrzymujemy wartości danin przypadających na jedną tonę wydobycia węgla. Dla węgla kamiennego wielkość powyższa wynosi aż 120 zł/tonę, a w przypadku węgla brunatnego 19 zł/

tonę wydobyciego węgla. Wartości powyższe stanowią od 25 do około 40 % kosztów wydobycia węgla.

10. W związku z krytyką górnictwa węglowego i podawanymi różnymi danymi na temat kwot wydatkowanych przez budżet państwa na rzecz tej branży, należy pogłębić analizy w tym zakresie i do społeczeństwa winny być podawane jedne ale prawdziwe dane.

Wniosek końcowy

Dla rozwoju górnictwa w Polsce należy dokonać głębokiej analizy zakresu i wielkości ponoszonych danin przez przedsiębiorców górniczych. Daniny są przedmiotem regulacji wielu ustaw. Są uważa się brak spójnej i stabilnej międzyresortowej polityki w zakresie opłat publiczno-prawnych i podatków [Kulczycka, Nieć, Pietrzyk-Sokulska 2014]. Decydenci w naszym kraju w odniesieniu do górnictwa powinni pogłębić analizę w kierunku mniejszej fiskalizacji. Przyszłowiowi grozi więcej, w obecnym układzie zobowiązań finansowych, może okazać się zbyt trudnym do udźwignięcia przez przedsiębiorców górniczych. Należy zmienić tą niewłaściwą drogę, ponieważ przy obecnej polityce UE w zakresie ekologii – co wiąże się z dalszymi obciążeniami finansowymi, może dojść do drastycznego ograniczenia działalności górnictwa w Polsce.

Literatura:

1. Fiedor B. (tłum. pod red. Hedre B. Podstawy ekologii środowiska i zasobów naturalnych, str. 299. Warszawa 2003.
2. Holinka Z.: Płatności publiczno-prawne staczone przez górnictwo węgla brunatnego. Praca niepublikowana, Bogatynia 2014.
3. Kasztelewicz Z., Zajączkowski M.: Wpływ działalności górnictwa węgla brunatnego na sektor publiczny Górnictwo i Gospodźnictwo / Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Kraków, R. 34 z. 4 s. 327-338, 2010.
4. Kasztelewicz Z.: Brzoźny węgla, gły jeszcze nie jest za północ Kwartalnik Węgiel Brunatny nr 2013 1/82. Związek Pracodawców Przemysłu Producentów Węgla Brunatnego, 2013.
5. Kasztelewicz Z. 2014. Materiały niepublikowane.
6. Kozłowski C., Ruzkowski E.: Finanse publiczne i prawo finansowe wyd. II, Warszawa, str.491 i następn. 2006.
7. Kulczycka I., Nieć, Pietrzyk-Sokulska: O daninach słów kilka. Surowce i maszyny budowlane. Dwumiesięcznik, nr 3/2014(581). 2014.
8. Olszowski J.: Płatności publiczno-prawne staczone przez górnictwo węgla kamiennego. Praca niepublikowana. Katowice 2014.
9. Radecki W.: Opłaty i kary pieniężne w ochronie środowiska. Komentarz do przepisów ustaw: prawo ochrony środowiska, o odpadach, o międzysektorowym obiegu odpadami, o ochronie przyrody. Warszawa, 2009.
10. Tajch A., Kaczorowski J., Kasztelewicz Z., Cioła P., Cala M., Bryja Z., Żuk S.: Węgiel brunatny – oferta dla polskiej energetyki. Możliwość rozwoju działalności górnictwa węgla brunatnego w Polsce do 2050 roku. Komitet Górnictwa PAN, Kraków 2014.

Tezy artykułu zostały ogłoszone na konferencji Aktualia 2014 w listopadzie 2014 roku

Prof. dr hab. inż. Zbigniew Kasztelewicz
Dr Miranda Ptak